

Краєзнавство Полісся: вузькоколійка "Поліський трамвай"

Вузькоколійна залізниця "Антонівка – Зарічне" протяжністю 106 кілометрів, славнозвісна "кукушка", так її називали поліщуки, і хоч раз нею їздили, присутня у світосприйнятті поліщуків від їх народження і до смерті, тому й видається чимось невід'ємним і буденним...

Краєзнавче дослідження "Поліський трамвай" учениці 10 класу Біленської ЗОШ Лариси Блищик Володимирецького району

Коли живеш поруч звичної ще з дитинства будівлі, дороги, озера, лісу чи ще чогось, то якимось не усвідомлюєш, що воно для когось може видаватися чимось незвичайним, таким собі рукотворним чи природним чудом...

Мабуть, всі знають у **Володимирецькому районі** Рівненщини і не тільки у Володимирецькому, а й далеко за його межами та навіть і у Європі про славнозвісну вузькоколійну залізницю "**Антонівка – Зарічне**" протяжністю 106 кілометрів. Славнозвісна "**кукушка**", так її називали **поліщуки**, і хоч раз нею їздили, присутня у світосприйнятті поліщуків від їх народження і до смерті, тому й видається чимось невід'ємним і буденним. Для жителів краю **вузькоколійка** має значення транспортної артерії, а чудом її називають ті, хто вперше сідає у маленькі вагончики на станції Антонівка і виходить із "**поліського трамвая**" аж через 106 кілометрів на станції Зарічне...

Ця залізниця проходить і через наше **село Біле**. В минулому для білян вона була чи не єдиним транспортом, щоб доїхати до району чи далі. Раніше жителі Білого, особливо, молодь кожний день зустрічали і проводжали "**поїздок**".

З часовим рухом "поїздка" були пов'язані різні події, які відбувалися у житті моїх односельчан: сніданок, обід і вечеря, початок і кінець весілля, проводжали в останню путь небіжчиків тощо.

Я вважаю, що сьогодні **вузькоколійна залізниця** – це діюча історична пам'ятка, частина нашої історії, **живий монумент Полісся** і його жителям. І якщо не стане залізниці – не стане цілого періоду нашої історії. А Полісся втратить частину своєї унікальності і самобутності. **Вона є родзинкою нашого Полісся**. Незважаючи на розбиті дороги і вічні болота, насолодитися красою нашої природи можна завдяки цієї залізниці.

Але коли ж вона з'явилася?

Датою будівництва вузькоколійки одні вважають 1886 рік, інші – 1905 рік. За переказами ініціаторами створення залізниці були місцеві купці. Основний вантаж, який транспортували по вузькоколійці впродовж її сторічної історії – ліс.

Нашою малою залізницею доставляли також дьоготь, смолу, вироби бондарів. У 20-30-ті роки минулого століття по ній возили спирт. Відомо, що житель Варшави пан Горда мав в селі Перекалля свою ґуральню. Сировиною для виробництва спирту служила картопля. Готову продукцію в бочках відправляли по вузькоколійці на найближчу вузлову станцію, а звідти вже по звичайній дорозі – до Варшави.

У післявоєнні роки одним із основних користувачів вузькоколійки був **овочесушильний завод в селі Островськ**. Тут переробляли тисячі тонн картоплі. Сушений продукт вивозили на північ, а крохмаль ішов на експорт. По дорозі їздила й продукція нечисленних підприємств Зарічненщини.

Як відомо, вузькоколійок в кінці 19-го століття будувалося дуже багато. Тут, поблизу західних кордонів, вони мали особливе стратегічне значення.

У 1919–1939 рр. територію, по якій пролягає залізниця, окупувала Польща, на лінії працював польський пересувний склад. У 1941 - 44 рр. вона була зруйнована війною і в списки першочергового відновлення не потрапила. Ремонтні роботи тут почалися десь у 1946 році. І знову перевозка лісу, що заготовлявся в районі Хиноч і Білого.

Пізніше по дорозі почали возити камінь, паливо. Почали ходити товарні, пасажирські і змішані потяги. У "хороші часи" ходило п'ять пар потягів вдень і дві – вночі. Зараз – один потяг, який складається з тепловоза Ту-2 і чотирьох вагонів ПБ51.

В кінці 80-х – на початку 90-х років **вузькоколійка** ледве не отримала шанс на друге життя. Поблизу Кухітської Волі було відкрито **родовище алмазів**. Передбачалася його розробка, і до нього збиралися прокласти 71 кілометр лінії вузькоколійки від Антонівки до Тиховижа. Але ці плани не здійснилися.

В кінці минулого століття (у 1993-1995 роках) вантажопотоки на малій залізниці практично

припинилися і постало питання про її існування. В управлінні Львівської залізниці вже давно хочуть від неї відмовитися через величезну збитковість. Залізницю поки що рятують місцева влада, громадські організації та ЗМІ, виступаючи за її збереження – в умовах відносно невисокого рівня автомобілізації і дефіциту якісних автодоріг вузькоколійка є суспільно значущим засобом пересування для жителів багатьох сіл Володимирецького і Зарічненського районів.

Щоб зберегти залізницю останні роки були присвячені розробці проекту "**Поліський трамвай**". Про це писали майже всі газети району і області. Для реалізації цього проекту, як повідомлялося, виділено півмільйона гривень з держбюджету, 250 тисяч грн. надійдуть з районних бюджетів. Звичайно, господарі не приховували головну на сьогодні проблему – відсутність туристичної інфраструктури, яка поки що тільки в планах. Зокрема, у цих планах **ібудівництво зупинок по ходу вузькоколійки**, і облаштування та маркування маршрутів, і підготовка агроосель для прийому туристів. Та основне, що має привести туристів у ці місця, вже є: **повні інтриги, таємничих легенд і переказів ліси і озера, в який бік від вузькоколійки не піди.**

Старенький **міні-поїздок** біжить крізь ліси і поля, болітця і пригірки з Антонівки в Зарічне та із Зарічного в Антонівку і возить своїх пасажирів казковими місцями. **Така поїздка не схожа на звичайні туристичні тури.** Вона до душі тим людям, які прагнуть довгоочікуваного спокою, насолоди свіжим повітрям, відновлення душевної розваги. Дорога проходить через неймовірні живописні куточки незайманої природи, навколо тягнуться нескінченні ліси, болотяні нетрі, іноді між ними трапляються блакитні плеса озер, сині нитки річок, села чи маленькі хутірці. З вікон вагонів видно окопи часів Другої світової війни. На дорозі є досить крутий підйом і безліч маленьких дерев'яних мостів.

Подорож тривалістю чотири години дає можливість оглянути **106 кілометрів українського Полісся**, оповитого легендами, та здійснити, здавалося б, неможливу подорож у часі. Адже тут усе, починаючи від чотиривагонного потяга з тепловозом, що є раритетним свідченням минулих років, до охайного шляху, на якому лежать рейки "музейного" року випуску, від 1890-го по 1917-й рік, які були відлиті в Польщі, Німеччині, в Англії та рідкісної техніки, що і досі використовується в обслуговуванні вузькоколійної залізниці, створює відчуття нереальності та відкидає подорожуючих у минуле років на п'ятдесят. Не поїзд, а експонат на ходу, справжнє чудо.

Потяг іде повільно – 30-40 кілометрів на годину. Це чудова можливість насолодитися всією красою чудового пейзажу, не зіпсованого цивілізацією: **пісок, сосни, мішаний ліс, заболочені луки, безлюддя.**

Ще однією особливістю вузькоколійки є те, що вона проходить через **єдиний в Україні залізничний дерев'яний міст через річку Стир**. Тут рух потяга сповільнюється до 20 кілометрів на годину.

Зупинки, де будуть зупинятися туристи, це зокрема, у Воронках. Вони побувають **біля Воронківського озера**, яке здається дзеркалом через своє чисте плесо. В ньому відбиваються в найменших деталях похмурі осінні хмари, сосни, берізки і осока. Влітку тут відпочиваючих, що ніде яблуку впасти. Всі, хто тут хоч раз побував захоче побувати і ще, і ще...

Наступна зупинка – Луко. Тут всі хочуть відвідати урочище "Хрести". Останнім часом **до Лукого їдуть паломники із Білорусії, Росії та з усієї України**. Дорога до відомих хрестів помічена безліччю різноколірних стрічок, пов'язаних на деревах по обидва боки від шляху. Останнім часом тут побувало багато народу. Люди їдуть в надії на те, що і їм духи замерзлих старців, чию пам'ять увічнено тими хрестами, допоможуть здійснити бажання, порятуватися від бід...

Ну, а якщо побувати у Білому, то враження будуть незабутні. Цей прадавній край. Скільки в ньому краси і загадковості! Манлива колиска озера. Над озером ронить ранкові роси зеленочубий гай. Прибережні берези віддзеркалюються у воді. Пахне прохолодою живиці.

Скільки чар і кольорів навколо! Ранок над озером. Ранкова тиша шелестить ніжним плюскотом хвиль. Над озерним плесом сизокрила чайка диригує... Все мовчить. Лише хвилі до хвиль гукають грайливо.

В нашій покорі озерний екран. Ніби зорі, погойдуються на воді жовті лілеї. Синіє у глибокому просторі вись. **Загадкове чарівне озеро Біле...** Для місцевих односельчан воно є рідною стихією, візитною карткою села. Його простори сягають 80 га, глибина більш як 40 метрів. В озері багато риби. Влітку і взимку тут можна порибалити. Озеро є базою відпочинку не тільки для місцевих жителів, а й приїжджих із різних міст і містечок, які тут іноді зупиняються на ціле літо.

Тому туристам буде де відпочити і що побачити. Вони зможуть покупатися в озері, позасмагати, половити рибу, а також позбирати грибів і ягід. А ввечері посидіти біля вогнища, зварити юшку і просто помилуватися вечірнім озером, почути плескіт риби та гамір людей, які вибрали місця відпочинку біля озера в різних місцях.

А "**поліський трамвай**" буде сюди привозити все нових і нових туристів, які схочуть насолодитися чудовими краєвидами нашої природи і помилуватися тишиною тутешніх місць і чистим свіжим повітрям.

Про нашу залізницю знають датчани, німці, поляки, які неодноразово приїздили сюди на екскурсії і мають великий інтерес до нашого краю. Парадоксально, але факт: в Інтернеті нашій вузькоколійці присвячено кілька сайтів у Росії, Білорусі, Україні, Польщі, Австрії. Причому жоден український сайт не дасть настільки повну інформаційно-картографічно-технічну довідку про цю залізницю та її рухомий склад, як російські та австрійські портали.

Тому дуже хочеться, щоб великі і багаті мужи не вкладали великі гроші у чужі курорти, а інвестували їх у ці забуті цивілізацією місця.

А щоб переконатися у красі і чарівності нашого краю, треба побачити **фотоальбом Олексія Нагорнюка** "**Вузькоколійка: 106 кілометрів Полісся**", який ілюструє засобами світлин первозданність, неповторність і красу поліського краю, відображає особливості життя, культури і побуту місцевого населення.

Використана література

Мошняга Л. "N-й кілометр". Газета: "Вільне слово" - № 95, 2008 р.

Скібчик С. "**Поліський трамвай**". Газета: "Вільне слово" - № 88, 2007р.

Спогади жителів села Біле:

1. Нагорнюк Олексій "Вузькоколійка: 106 кілометрів Полісся".
2. Мошняга Л. "N-й кілометр". Газета: "Вільне слово" - № 95, 2008 р.
3. Скібчик С. "Поліський трамвай". Газета: "Вільне слово" - № 88, 2007р.
4. Спогади жителів села Біле:

* 4.1. Бутрим Діна Петрівна 1940 р. н.,

* 4.2. Кулакова Марія Василівна 1935 р. н.,

* 4.3. Блищик Пилип Антонович 1930 р. н.